

Privat vinst är grönare

| av Eliel Steen

De flesta politiska slagord om det miljövänliga, gröna kretsloppssamhället är antingen innehållslösa, ogrundade eller helt enkelt felaktiga. Och ett miljöarbete som baseras på centralstyrning och planekonomiskt tänkande kan inte fungera.

Däremot skulle en starkare äganderätt ge bättre ekologisk balans.

GRÖNA IDEOLOGER ANSER att vi "rika" måste byta livsstil, slösa mindre, konsumera mindre. Kemikaliesamhället, konsumtions-samhället, prylsamhället måste få en ersät-tare i det gröna folkhemmet, som är utsläppsfritt och giftfritt. De mest radikala talar om ett ekologiskt anpassat samhälle med låg energi- och materialbudget, utan nämnvärd tillväxt, vilket skulle likna naturens egna ekosystem. I varje fall måste vi "fasa ur" mycket av det vi håller på med och göra en "omställning" av produktionsmönster och levnadssätt. Den enskilde medborgaren skall disciplineras att medverka till detta med hjälp av "styrmedel". Medborgaren har att underkasta sig skatter och avgifter, bland annat skatt för att få trängas i stadstrafik, liksom att bli skatteväxlad, det vill säga få högre miljöskatt mot mindre hög skatt på arbete.

Det ekologiskt hållbara och materiellt trygga samhället skall uppenbarligen till avsevärd del byggas från regeringskansliet. Resurser skall från detta kansli fördelas rättvist i folkhemmet under ansvarsfull ekologisk hushållning Statsministern talade för en tid sedan om detta folkhem, men när allt kom omkring rörde det sig mest om teknik. Han avsåg tydligen grön teknik, vad det nu kan vara. Det finns en politisk retorik som använder sig av en stor arsenal av slagord, som vilseleder allmänheten och som cementerar föreställningar om ett grönt folkhem som, trots allt tal om det ekologiskt hållbara samhället, knappast är hållbart. I ambitionen att framhålla det gröna budskapet blir det överdrifter som mera skadar än gagnar miljövärden. Folk fås att tro att ett systemskifte är möjligt, en omställning till ett annat samhälle som ingen har lyckats beskriva, annat än att det skall vara grönt

Grön politik hamnar ofta snett i iveren att bruka "styrmedel." Energipolitiken är ett bra exempel. De fossila

energislagen är det stora bekymret eftersom de förorenar miljön och kommer att ta slut. Olja och naturgas kommer snart att vara knappa resurser, vilket kan komma att skaka världens ekonomi, eftersom de alternativa energislagen ganska säkert inte kommer att kunna ersätta de gamla i tid. Det är inte möjligt att på kort tid "ställa om" till grön energi. Vi kan inte "fasa ur" vare sig de fossila energislagen eller kärnkraften på kort sikt, eftersom de står för 40 respektive 30 procent av dagens energibehov. Vattenkraft bidrar med 10 och vedbränslen med 15 procent. Vindkraft, vågkraft, geotermisk energi, solceller och vätgas kräver längre tid innan de blir väsentliga energikällor. Idag står vindkraften för 0.3 procent av elbehovet, de övriga är ännu mer försumbara. Svårast blir det att få fram drivmedel till alla fordon. Vätgasbilen blir ingen dominerande fordonstyp inom de närmaste tjugo åren.

Vår miljöminister har rester
av 28 kemiska substanser

i blodet. Hon ser ut att
må bra.

VÄXTHUSEFFEKTENS
VÄLSIGNALER

På kort sikt är därför brist på energi ett långt större problem än växthuseffekten. Om det finns en växthuseffekt som är så allvarlig som påstås, är största möjliga satsning på ny teknik viktigare än att med skatter och avgifter försöka styra mot minskade koldioxidutsläpp. I de internationella förhandlingarna om åtgärder för att minska koldioxidutsläppen rör det sig bara om 5 procents minskning under en 10-årsperiod. Kyotoprotokollet kommer inte att leda till annat än marginella minskningar av luftens koldioxidhalt; att skriva under protokollet är en symbolhandling som visar god vilja.

Nästan dagligen kommer larmrapporter om bevis på växthuseffekten. Nästan ingenting sägs om de fördelar som ett varmare klimat med mera regn för med sig.

Med högre genomsnittlig temperatur på jorden, låt säga två-tre grader, går mer vattenånga upp från havsytan. Därav bildas moln som vandrar i ett bestämt mön-

an hästgödsel

FOTO: Lars Fimmerstad

Jordbruket var inte mycket till kretsloppens på 1560-talet, då Pieter Bruegel d.ä. målade denna skördescen. Metropolitan Museum of Art, New York.

ster in över kontinenterna. Det blir mera regn i det intertropiska konvergensbältet och i de tempererade zonerna på båda halvkloten. Det blir torrare framför allt i de tropiska och subtropiska högtrycksbältena. Med högre temperatur och mera regn ökar växternas fotosyntes, vilket leder till högre produktivitet och större stående växtbiomassa. I skogbestånd rör det sig om 15-20 procent större biomassa. I stort sett lika mycket kol blir då bun-

det i levande och död växtmassa (så kallad kolsänka). Varje bedömning av en eventuell, av människan orsakad växthuseffekt, måste rimligen omfatta både de fördelaktiga och ofördelaktiga följderna.

KRETSLOPP ÄR BRA – IBLAND

Det gröna folkhemmet skall vara ett kretsloppssamhälle. Vi skall enligt statsministern lotsas in i kretsloppet igen.

Där har vi aldrig varit, varken i jordbruket eller i byar och städer. Avskrädeshögar fanns förr överallt. Kretsloppen var ofullständiga. De gröna menar att avfall är en resurs, inte ett ganska besvärligt problem. Avfall skall tas omhand för återvinning av material och energi. När det gäller papper, metaller och glas gör vi det redan, återvinningsgraden är hög, cirka 80 procent. Det är svårare med det kväverika organiska avfallet, exempelvis matresterna i hushållen.

Tyvärr är inte kommunernas kompostering och rötning av avloppsslam godtagbar teknik på längre sikt. De orsakar utsläpp i vattenmiljöer av näringsämnen, anrikar näring i odlingsmark nära tätorter, ökar halten tungmetaller i jorden och drar stora kostnader för hantering och transport av ett skrymmande, starkt vattenhaltigt och illaluktande material. Inte heller är urinseparering i vattentoaletterna någon definitiv lösning. Avsevärd del av kvävet går ändå förlorad och hanteringen är ganska primitiv. Betydligt mera intressanta är helautomatiska system med våtkompostering av hela toalettavfallet, såsom det svenska Terra Munda. De gröna är inne på fel spår. Deras kretslopp är ofullständiga.

All organisk gödsel och allt kommunalt avfall med hög kvävehalt bör i princip tas omhand genom rötning, gärna i centrala anläggningar, varigenom energi tas tillvara. Ur rötresten tas växtnäringen ut genom extraktion. Rötresten blir i bästa fall jordförbättringsmedel, i övrigt fyllnadsjord eller den bränns upp.

Istället för att med lock och pock lotsas in i ett kretsloppssamhälle måste vi arbeta både med kretslopp och envägslösningar. Material flyttas från ett ställe till ett annat för att användas i olika tekniska processer, varvid en viss mängd avfall bildas som inte kan eller behöver återföras till ursprunget. Miljövänliga envägsflöden kommer att finnas vid sidan av kretslopp.

INTE SÅ EKOLOGISKT

Nästa exempel på ekologiska villovägar är det som kallas ekologiskt jordbruk. Man kan inte klandra bönder som kan få bättre ekonomi genom att odla ekologiskt och affärer som säljer ekoodlat. Bara man säger att det är reklam vid marknadsföring av livsmedel, inte att det håller för vetenskaplig granskning.

Växtnäringsbalansen går inte ihop med enbart organiska gödselmedel. Stallgödseln kan inte kompensera bortförslut med skörd och förluster vid odling. På nationell basis står den för cirka 40 procent av det totala växt-

näringsbehovet i jordbruket. Kommunernas rötslam och kompost är inte ett realistiskt tillskott på längre sikt. Kvaliteten är för låg. Det är inte heller tekniskt och ekonomiskt vettigt att frakta rötslam med 60 procent vatten långa sträckor. Komplettering med oorganisk växtnäring i form av konstgödsel är därför ofrånkomlig. Sådan gödsel kan brukas mera precist och har därför mindre skadliga sidoeffekter än organiska gödselmedel. Konstgödsel skulle göra det ekologiska jordbruket ännu grönnare.

Vi lever enligt de gröna i ett kemikaliesamhälle.

Många kemikalier är medel mot ohyra, skadeinsekter, ogräs, mögel och bakterier. Mot dessa organismer måste de ha giftverkan, annars skulle de vara verkningslösa. Om vi avstår från kemikalier kommer vi att drabbas av naturen, som själv

alstrar giftiga substanser i långt större omfattning än människan. En del svampgifter, bland annat i mögel, hör till de allra farligaste. Det kan därför knappast vara en grön väg att inte bruka bekämpningsmedel. Det gäller att göra medlen ofarligare för människor och djur genom tekniskt utvecklingsarbete. De flesta medlen är för övrigt inte farliga, ingen har enligt Livsmedelsverket dött i Sverige av de bekämpningsmedel vi nu använder i samhället. Vår miljöminister har enligt pressmeddelande rester av 28 kemiska substanser i blodet. Hon ser ut att må bra.

SKA VI SKYDDA ALLT?

Den verkligt gröna sektorn i det förespeglade framtida folkhemmet är naturvården. De gröna talar inte om naturvård utan om vård av biologisk mångfald. Det är ett av slagorden i den gröna vokabulären. Här har skogsbruket kommit i skottgluggen för mångfaldsivrarna, eftersom många av de hotade arterna, främst svampar och insekter, finns

i skogen. Ingen är emot att vi avsätter arealer till nationalparker och reservat. Skogsbruk kan emellertid inte bedrivas som vård av biologisk mångfald, det måste förbli skogsbruk med effektiv men miljöanpassad teknik. I mångfalden finns arter som hotas av försvinnande. De som finns bara i vårt land bör prioriteras. Många andra s.k. rödlistade arter finns i större mängd i andra länder. Vård av dessa arter kan rimligen inte ges högsta prioritet. Detsamma gäller biotoper, naturtyper och landskapstyper som finns på annat håll. De typiskt svenska är betade hagmarker och strandängar, som måste prioriteras. I dessa landskapstyper finns större delen av de hotade arterna inom gruppen kärlväxter. Det rör sig i allt om 350 arter av ängsgräs och ängsörter. Denna vård är emellertid svår, den kräver stor erfarenhet i betes- och ängs-

På kort sikt är brist på energi ett långt större problem än växthuseffekten.

Konstgödsel skulle göra det ekologiska jordbruket ännu grönnare.

skötsel och berörda markägares medverkan. Det behövs en revision av målen, som i ambitionen att vara gröna äventyrar produktionsmål i skogsbruk och jordbruk.

Bland de många gröna slagorden hittar man också begreppet "miljödriven tillväxt". Det är betecknande för hur de gröna tänker. Tillväxten skall villkoras av aktuella miljöproblem, styrmedel skall verka inom marknaden så att även tillväxten blir grön. Det motsatta tänkesättet är tydligen otänkbart, att den tekniskt betingade materiella och ekonomiska tillväxten är drivkraften i miljöarbetet. Den är beroende av enskilda människors insatser i det civila samhället. Den bygger på nya forskningsresultat, därur framsprungna innovationer, ny teknik som resultat av innovationerna, ny lönsamhet därför att den nya tekniken är mera energi- och materialeffektiv än tidigare, varav följer framsteg i miljöarbetet.

Lika märklig är den gröna inställningen till att alla resurser betraktas som begränsade varför vi måste spara. Sparniten har sitt ursprung i den s.k. Brundtlandrapporten, som talar mycket om att hushålla med resurser men som glömde bort vatten, det kanske viktigaste. Mycket är ganska oklart, särskilt när man invecklar sig i resonemang om naturkapital och humankapital. Luddigast är begreppet rättvist miljöutrymme, som avser den mängd resurser som kan användas för ett lands befolkning utan att inskränka på utrymmet för människor i andra länder och i kommande generationer. Är det fråga om global planhushållning?

PRIVAT ÄGANDE BÄST FÖR MILJÖN

De gröna betonar att många naturresurser är ändliga, men det är dom vare sig vi spar eller inte. Det finns kol i 300 år, oljan tar slut om cirka 40 år, naturgas om 60, uran om 75 år. Kina kan använda kol länge, där finns nära hälften av jordens tillgångar. Det finns tenn, bly, zink, nickel och koppas i tjugofem-femtio år, järn och bauxit (till aluminium) i 150-200 år.

Resurser skapas emellertid av människan genom kunskap, forskning, ny teknik och inte minst arbete. Ändliga resurser som olja och koppar kan tack vare dessa resurser ersättas av nya. Inte heller tycks man vilja inse innebörden av produktivitet, dvs utbyte per insatt mängd produktionsmedel. Med stigande produktivitet minskar de ändliga resursernas betydelse men ökar de icke-materiellas, dvs kunskap, kompetens, forskning och teknik.

Det saknas en debatt bland gröna politiker om den privata äganderättens betydelse i miljöarbetet. Väldigt

lite uppmärksamhet ägnas så väsentliga strukturer i ett modernt samhälle som bolagsrätt, patenträtt, arrenderätt och sedvanerätt. Det talas mest om handel med utsläppsrätter inom Kyotoprotokollets ram. Utan vanliga marknadsmekanismer som stimulerar till snabb minskning av koldioxidutsläppen kan utsläppshandeln bli ett nollsummespel utan avgörande inverkan på användningen av fossila energislag.

Vad kan det bero på att vi har särskilt stora miljö- och resursproblem i haven, i de stora betesallmänningarna i Asien, Afrika och Sydamerika, i atmosfären? Fiskaren i Skagerack och pastoralisten i Kenyas torrområden har båda erfarenhet därav. Jo, det rör sig om allmänningar som ingen äger men som alla kan bruka och missbruka. Övergödning, utfiskning, överbetning, jorderosion, försurning, tungmetall- och kvävedeposition, ökad mängd växthusgaser är allmänningsproblem, som FN försöker hantera men med ringa resultat. Utan klart utformade regler för ägande av land och naturresurser kan inte den enskilda människans intresse för att vårda den yttre miljön bli verkningfullt. För den klen trogeter sig mycket av de gröna ståndpunkterna som märkliga och därtill ganska kompromisslösa. Ingen är väl emot god miljövard och resurshushållning, men många av de gröna förslagen

är knappast hållbara lösningar. Ofta är de dåligt underbyggda av vetenskapligt grundad fackkunskap. De är baserade på en central styrning av det civila samhället och den enskilda människan. Individerna vet inte sitt och samhällets bästa och måste fås att förstå att en politiskt fastställd sanning är vägvisaren på den gröna vägen. Hur snett detta kan gå visar den vettlösa energipolitik som förs i vårt land.

Gröna ideologer inser nog att det framtida gröna folkhemmet måste vara högproduktivt. Någon lågbudgetlösning finns inte. Välfärden är inte möjlig utan en fri marknad i ett högproduktivt samhälle. Detta måste vara utgångspunkten. Det gröna folkhemmet går inte att planera fram från ett regeringskansli. Det måste ha sin grund i den enskilda människans förmåga, i produktionen i det civila samhället, i marknadsekonomin vinst. Grön teknik blir då en naturlig del av all teknik. Det offentliga samhällets företrädare, politikerna och myndighetsutövaren, måste planera från denna grund när byggandet i folkhemmet går vidare.

Eliel Steen (eliel.steen@evp.slu.se) är professor emeritus i ekologisk miljövard vid Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

De gröna betonar att många naturresurser är ändliga, men det är dom vare sig vi spar eller inte. Det finns kol i 300 år, oljan tar slut om cirka 40 år, naturgas om 60, uran om 75 år.